

21.07.2023

Kilka pytań o ... Światowe Kongresy Polonistów

Tydzień temu, 14 lipca, zakończył się VIII Światowy Kongres Polonistów, obradujący pod hasłem "Filologia - od/nowa".

O historię, ideę i rolę Kongresów, przemiany polonistyki na przestrzeni ostatnich lat oraz wyjątkowość tegorocznego Kongresu zapytaliśmy Panią Profesor Magdalenę Popiel z Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, prezes Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Polonistycznych i członkinię Rady „Biuletynu Polonistycznego” oraz współorganizatorkę Światowych Kongresów Polonistów, Konkursu im. Jana Kochanowskiego i cyklu Wykładów Jagiellońskich im. Czesława Miłosza.

„Biuletyn Polonistyczny”: Od organizacji pierwszego Światowego Kongresu Polonistów mija 25 lat. Jak zrodził się pomysł Kongresu? Na jakie problemy i potrzeby miał wówczas odpowiedzieć?

Prof. Magdalena Popiel: Ostatni VIII Światowy Kongres Polonistów ma bliższą i dalszą genealogię. Ta dalsza sięga początków XX wieku, kiedy to nasiliła się potrzeba nauczania literatury i języka polskiego poza niepodległą Polską i zaczęły powstawać na uniwersytetach europejskich pierwsze katedry, zazwyczaj jako dopełnienie studiów slawistycznych. Przez całe dekady przed i po II wojnie światowej kontakty indywidualne między polonistami były wynikiem wspólnych zainteresowań naukowych i zazwyczaj związków przyjacielskich. Okres PRL był naznaczony piętnem groźnej infiltracji polonistycznego środowiska naukowego przez służby bezpieczeństwa. Dopiero po transformacji ustrojowej w 1989 roku zaczęto starania o to, aby żywe kontakty polonistów pracujących w Polsce i tych prowadzących *Polish Studies* za granicą przybrały formę instytucjonalną. I Kongres Polonistyki Zagranicznej odbył się we wrześniu 1998 roku w Warszawie i został zorganizowany przez Komitet Nauk o Literaturze Polskiej PAN (przewodniczyła mu prof. dr hab. Alina Nowicka-Jeżowa), Wydział Polonistyki UW przy współudziale IBL PAN, UJ i UMCS.

Starania polonistów wielu specjalizacji: historyków literatury, językoznawców i glottodydaktyków zaowocowały powołaniem Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Polonistycznych mającego na celu wspieranie i promocję polonistyki zagranicznej. Stowarzyszenie miało za zadanie współtworzyć tradycję cyklicznych

spotkań kongresowych, których gospodarzami były przez poszczególne ośrodki uniwersyteckie.

W jaki sposób ewoluowała idea Kongresów? Co zmieniło się w stosunku do ubiegłych lat?

Kolejne Kongresy odbywające się w Poznaniu, Krakowie, Opolu, Katowicach, Wrocławiu stały się polem wymiany doświadczeń dotyczących studiów polonistycznych i praktyki dydaktycznej w różnych kręgach kulturowych. Polemiki i dyskusje zmierzały także do pokonywania różnych barier między dyscyplinami, przede wszystkim językoznawcami i literaturoznawcami oraz między strukturami polonistyki krajowej i zagranicznej. Doskonałymi świadectwami przemian historii międzynarodowego środowiska polonistycznego są publikacje wydawane po każdym Kongresie, m.in. *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych* pod redakcją Małgorzaty Czerwińskiej, Katarzyny Meller i Piotra Flicińskiego (Poznań 2007), *Polonistyka bez granic*, pod redakcją Ryszarda Nycza, Władysława T. Miodunki i Tomasza Kunza (Kraków 2010), czy *Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy. Koncepcje. Perspektywy*, pod redakcją naukową Jolanty Tambor (Katowice 2018).

Pod pewnym względem Kongres krakowski przed 15 laty był przełomowy; uświadomił on zmierzch epoki polonocentryzmu we wspólnych badaniach i wskazał priorytet nowego komparatystycznego ujęcia relacji w wielokulturowym środowisku polonistów w świecie. To zadecydowało o wprowadzeniu nowych wspólnych tematów wiodących w ostatnich Kongresach we Wrocławiu – o archiwach i Krakowie – o nowej filologii.

Jak zmieniła się polonistyka od czasu, kiedy organizowane są Kongresy?

Sytuacja polonistyki zagranicznej w świecie jest bardzo dynamiczna. Wynika to z wielu czynników, głównie koniunktury ekonomicznej w danych społecznościach. Zmiana struktury finansowania szkolnictwa, kryzys i oszczędności czynione przez uczelnie często powodują cięcia etatowe bądź likwidacje kierunków, z drugiej strony widoczny jest też brak zainteresowania dla kultury polskiej po boomer solidarnościowym lat 80. i 90. To wszystko sprawia, że obniża się liczba kandydatów na studia.

Przemiany w funkcjonowaniu *Polish Studies* inaczej przebiegają w Europie, Azji czy Amerykach. Zupełnie inne są tradycje istniejących tam polonistyk. Niektóre europejskie ośrodki znikają z mapy w zastraszającym tempie, mimo że historia niektórych ma ponad sto lat (np. czeskiej i słowackiej, którą fetowaliśmy na VIII Kongresie w Krakowie), z kolei azjatyckie, przede wszystkim chińskie, powstają jak przysłowiowe grzyby po deszczu. Te fakty mówią nie tylko o ilościowych zmianach geopolonistyki, ale przede wszystkim o zmianach jakościowych. Zainteresowanie Polską w Chinach ma dość partykularne polityczne motywacje, co ma znaczący wpływ na profil i poziom studiów polonistycznych; dominuje tu glottodydaktyka i ogólna, często powierzchowna, wiedza o polskiej kulturze.

Aktualnie dokonuje się też znacząca wymiana pokoleniowa wśród polonistów zagranicznych.

Odchodzenie mistrzów, często twórców, organizatorów i animatorów studiów polonistycznych na danych uniwersytetach niekiedy przyczynia się do likwidacji kursów i katedr. Dlatego warto wspierać prestiż polonistyk zagranicznych oddając hołd zasłużonym badaczom i dydaktykom. Podczas Kongresu zostanie wręczony Medal „Merentibus” dla znakomitego polonisty z Universidade de Brasília, profesora Henryka Siewierskiego. Do tradycji Kongresów należy wyróżnianie wybitnych przedstawicieli środowiska: w ostatnich latach doktoraty honorowe otrzymali m.in. profesorowie Constantin Geambașu (Uniwersytet w Bukareszcie), Maria Delaperrière (Paryż INALCO), Luigi Marinelli (Uniwersytet Rzymski La Sapienza), Alois Woldan (Uniwersytet w Wiedniu).

Staramy się też wspierać autorytet naukowy młodych badaczy: temu służy inicjatywa MSSP - Konkurs im. Jana Kochanowskiego na najlepszą pracę monograficzną poświęconą polskiej literaturze i szerzej, całej kulturze, napisana przez polonistę pracującego poza Polską. Podczas VIII Światowego Kongresu wręczone zostały dwie Nagrody ufundowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (po 20 000 zł każda); Laureatami zostali **Kris Van Heuckelom** za książkę ***Polish Migrants in European film 1918-2017 (Cham: Palgrave Macmillan, 2019)***, w wydaniu polskim: *Nostalgia, solidarność, (im)potencja. Obrazy polskiej migracji w kinie europejskim (od niepodległości do współczesności)* (Warszawa: Filtoteka Narodowa – Instytut Audiowizualny; Kraków: Universitas, 2022) i **Stanley Bill** za książkę ***Czesław Miłosz's Faith in the Flesh. Body, Belief & Human Identity*** (Oxford, New York: Oxford University Press, 2021).

Jaką rolę pełnią tego typu spotkania wobec reform szkolnictwa wyższego, dyskusji o potrzebie i zakresie polonistyki jako dyscypliny nauczanej i badanej?

Ewolucja studiów polonistycznych w Polsce jak i za granicą ma niewątpliwie także swoje źródła merytoryczne dotyczące nowych tendencji metodologicznych, współczesnej refleksji humanistycznej oraz wejścia w dominację kultury cyfrowej. Nie trudno zauważyć, że literaturoznawstwo ostatnich trzech dekad zostało zdominowane przez studia kulturowe. Jest to tendencja światowa; w Polsce rozkwit kulturoznawstwa czy nowej humanistyki jest równie widoczny jak w USA czy Francji i Niemczech. Nie będę mówić o dobrodziejstwach płynących z innowacyjności metodologicznej studiów kulturowych, którym polskie literaturoznawstwo wiele zawdzięcza, ale też, jak się wydaje, nie wszedł do naszej debaty naukowej w dostatecznym stopniu problem kontrowersyjnych skutków dominacji perspektywy kulturoznawczej. Należy do nich między innymi marginalizowanie zarówno samej historii literatury jak i badań nad literaturą narodową. Przekonanie o tym, że naukowe ośrodki narodowe mają pozostać centrami badań nad literaturami narodowymi, a ośrodki akademickie mają być

centrami kształcenia wyższego w tej materii, nie jest chyba jeszcze zupełnym anachronizmem. Czy już tylko w atawistycznym odruchu będziemy poszukiwać źródeł wiedzy o Dancie we Włoszech, Virginii Woolf w Anglii a o Kochanowskim i Zagajewskim w Polsce? Historia literatury narodowej powoli rozmywa się w mnożących się nurtach badań humanistycznych zdominowanych z jednej strony przez postawę prezentystyczną, z silnym poczuciem konieczności odpowiadania na aktualne problemy kultury, z drugiej strony podatnych głównie na inspiracje płynące z wszelkich ościennych nauk społecznych, biologicznych, ścisłych. Każde z pojęć składających się na formułę historii literatury narodowej, a więc i historia, i literatura, nie mówiąc o tym, co „narodowe”, tak łatwo ześlizgujące się semantycznie w „nacjonalistyczne”, niesie dziś w polskiej rzeczywistości ogromny ciężar ryzyka wykorzystania w doraźnych celach politycznych. Trzy słowa i trzy kłopoty...

Te właśnie problemy stały się m.in. tematami wiodącymi w dyskusji jaka rozgorzała w krajowym środowisku po wprowadzeniu polonistyki jako dyscypliny do struktury nauki akademickiej. Na naszym krakowskim Kongresie mówił o tych problemach prof. Ryszard Koziołek, Rektor Uniwersytetu Śląskiego, ponieważ to tam, od 17 do 18 kwietnia odbyła się w na Wydziale Humanistycznym Konferencja Programowa „Ku Nowej Polonistyce”. W efekcie licznych polemik sformułowano także rekomendacje dotyczące zasad współpracy z polonistykami zagranicznymi. Postulowano m.in. tworzenie międzynarodowych grup badawczych w sieciach naukowych, wspieranie długofalowych programów badawczych, przygotowywanie programów finansujących badania komparatystyczne języka polskiego, literatury i kultury w skali całego świata.

Czym różnił się tegoroczny kongres od poprzednich?

Krakowski Kongres różnił się od poprzednich nie tylko tematem wiodącym, ale także trybem obrad. Tematem była „Filologia - od/nowa. Język - literatura - kultura w epoce cyfrowej”. Uznaliśmy, że ożywiona dyskusja jaka toczy się w ostatnich dekadach wokół dziedzictwa filologii może zainspirować także nasze międzynarodowe środowisko. Znane kanoniczne już publikacje Jamesa Turnera, Hansa Ulricha Gumbrechta Sheldona Pollocka, Benjamin A. Elmana, Ku-ming Kevin Changa, Harriego Lönnrotha, Jerome McGanna, Edwarda Saida , a także polskie z Biblioteką Nowej Filologii XXI wieku wydawanej przez IBL PAN na czele, zachęcają do stawiania pytań o to, w jaki sposób podejmowana dziś problematyka badawcza oraz zaangażowanie w kulturę i rozmaite praktyki społeczne korzysta z dziedzictwa filologii, w jaki sposób je przekształca, kwestionuje czy kontestuje, w jaki sposób konfrontuje z nowymi zjawiskami kultury (funkcjonującej często w środowisku cyfrowym), wreszcie w jaki sposób pojmuje samą filologię.

Zaproponowaliśmy także dwie zasadnicze formy wystąpień: wykłady mistrzowskie i panele z ograniczonymi do 12 minut wystąpieniami. Dyskusje w panelach dotyczyły np. takich zagadnień jak: nowoczesna komparatystyka, nowoczesna glottodydaktyka, sfera przekładu, językowy obraz świata, retoryka, proces twórczy, biohumanistyka, autobiografistyka, badania nad Zagładą, krytyka literacka, historia

literatury w jej poszczególnych fazach od najdawniejszej po współczesną, i wiele innych.

Kongresowi towarzyszyły wydarzenia kulturalne, m.in. zaproszenie do Cricoteki, Muzeum Narodowego we wszystkich jego filiach. Partykularnym wydarzeniem Kongresu było uczczenie stulecia urodzin Wisławy Szymborskiej. Recepcja jej poezji we Włoszech była przedmiotem osobnego panelu prowadzonego przez Michała Rusinka. W czasie Kongresu można było korzystać z różnych imprez towarzyszących Jubileuszowi Poetki, np. właśnie otwartego Parku literackiego Wisławy Szymborskiej.

Trzydniowy Kongres, określany tradycyjnie i nie bez racji wielkim Świętem Polonistyki zakończył się zaproszeniem na kolejne tego rodzaju spotkanie za cztery lata. Jego gospodarzem będzie Uniwersytet im. Mickiewicza w Poznaniu.

Bardzo dziękujemy za rozmowę.

Linki:

- <https://biuletynpolonistyczny.pl/pl/events/viii-swiatowy-kongres-polonistow-filologia-odnowa-jezykliteraturakultura-w-epoce-cyfrowej,2756/details>

Słowa kluczowe: Kilka pytań o ..., polonistyka, Światowy Kongres Polonistów

Rozmówca: Magdalena Popiel

Opublikował: Mariola Dorota Wilczak